

Inventarisatie Nederlandse COVID-19 Onderzoeken: Preventie en zorg & Brede maatschappelijke vraagstukken

Rapportage nr. 1, 15-05-2020

Inleiding

Er lopen momenteel veel onderzoeken in Nederland omtrent COVID-19. Om overzicht te bewaren over de uitgevoerde studies, worden hier de relevante resultaten gepresenteerd. De onderzoeken in dit overzicht zijn gericht op preventie & zorg en brede maatschappelijke vraagstukken en uitgesplitst naar doelgroep: kwetsbare groepen en algemene bevolking. De inhoud van deze rapportage is gebaseerd op het overzicht van lopende onderzoeken opgesteld door ZonMw, dd 14 mei 2020.

De rapportage besluit met enkele algemene opmerkingen.

Kwetsbare groepen

Universiteit van Amsterdam (UVA) i.s.m. consortium (o.a. UvA/AMC, VU, Trimbos-instituut, Hogeschool Amsterdam, Pharos, Ben Sajetcentrum): Impact of Social Isolation on Vulnerable Populations during COVID-19

- **Eerste resultaten worden half mei verwacht.**

Trimbos-instituut: Factsheet panel Psychisch Gezien. Eerste bevindingen van het vragenlijstonderzoek bij het panel Psychisch Gezien (Eerste ronde tweede helft april)

- 40% van de volwassenen die langere tijd last hebben van psychische klachten ervaart meer psychische klachten dan voor de coronacrisis en 11% heeft sinds de coronacrisis een psychische crisis doorgemaakt.
- De ervaren kwaliteit van leven is verder gedaald van een 6+ naar een 6-. Uitzondering: mensen met psychose. Dit heeft te maken met minder prikkels/drukke door de coronacrisis.
- De mate van eenzaamheid is niet veranderd. 82% voelt zich matig tot heel erg eenzaam. De manier waarop eenzaamheid wordt beleefd is wel veranderd, er is meer emotionele eenzaamheid en minder sociale eenzaamheid.
- Vóór de coronacrisis ervoer 74% voldoende structuur in de dag, nu geldt dat nog maar voor 44%.
- Afname in face-to-face hulpverlening voor volwassenen die langere tijd last hebben van psychische klachten (26%, voorheen 83%).
- **Het percentage mensen dat thuis wordt bezocht door een hulpverlener is gedaald van 38% naar 9%.**
- 55% is tevreden over de huidige vorm van contact. Wat in de waardering veel uitmaakt is of huisbezoek en face to face contact zijn gehandhaafd en of er is overlegd over de manier waarop het contact in de coronatijd het beste kan plaatsvinden. **Met de helft van de panelleden (52%) is daarover niet overlegd.**
- Niet alleen de vorm van de contacten is veranderd, men krijgt gemiddeld ook minder hulp van hulpverleners dan voorheen en de contacten duren gemiddeld korter. Het is belangrijk dat de hulpverleners geen standaardoplossingen toepassen, maar – conform de ggz-coronarichtlijn – in overleg met cliënten de best passende contactvorm bepalen.

Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN) i.s.m. Politie academie en Landelijk Operationeel Team-Corona (LOT-C): Wekelijks beeld kwetsbare groepen over week 19 van maandagmorgen 4-5 t/m zondagnacht 10-5

- Corona-maatregelen leiden landelijk niet tot een significante stijging van zorgmeldingen en registraties van huiselijk geweld bij veilig thuis, en van suicides of suïcidepogingen:
 - In de afgelopen maand is het aantal registraties van huiselijk geweld en zorgmeldingen bij Veilig Thuis door politie tamelijk stabiel; wel liggen de aantallen steeds rond de 10% onder die van vorig jaar in deze periode.
 - Ook worden over de gehele maand gemiddeld 15-20% minder suïcidepogingen en eveneens 15-20% minder suicides geregistreerd dan vorig jaar in deze tijd.
- In de afgelopen maand is het percentage opgelegde huisverboden 4-5% hoger en het aantal acute dwangopnames 8-9% hoger dan in de periode voor de corona-crisis.
- Verward gedrag en overlast door dak- en thuislozen is duidelijk meer dan in deze periode vorig jaar. Voor de overlast door dak- en thuislozen wel regionale verschillen.
- Face to face contact in de hulpverlening voor mensen met ernstige psychische en sociale problematiek en mogelijkheden voor dagbesteding nemen voorzichtig toe.
- Niet in alle regio's is er voldoende opvang beschikbaar voor dak- en thuislozen, met name als het gaat om opvang voor besmette en/of zieke dak- en thuislozen.

Cliëntenorganisatie MIND: Vervolgenquête effecten COVID-19 op mensen met psychische en/of psychosociale kwetsbaarheden en hun naasten (Onderzoek GGZ panel, 23 maart is de eerste vragenlijst uitgezet, 21 april de vervolgvragenlijst).

- Bijna 65% van de mensen die al psychische klachten ervoeren vóór de uitbraak van het Corona-virus zien hun klachten toenemen. Stress en spanning worden eind april vaker genoemd dan angst en paniek in het onderzoek van eind maart.
- Ten opzichte van het onderzoek in maart, is bij een groter deel van de mensen met psychische klachten wel een vorm van hulpverlening op gang gekomen. Dagbesteding bij 80% van de cliënten nog steeds niet gestart.
- Inspraak bij het overgaan naar een aangepaste vormen van hulpverlening is van grote invloed op de tevredenheid van cliënten over de hulpverlening (alternatieven als beeldbellen vinden ze minder goed). Hulpverlening in de buitenlucht vinden de meeste cliënten daarentegen wel een verbetering.
- Druk op familieleden en naasten: Drie op de vier familieleden en naasten van mensen met psychische problemen geeft aan zich machteloos te voelen en 86% maakt zich grote zorgen voor het welzijn van de client.

Nederlandse Straatdokers Groep (Corona monitor Dak- en Thuislozen)

- Nog geen resultaten

Sociaal Cultureel Planbureau (SCP): Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen, beleidssignalement – GGZ en verpleeghuizen (Literatuuronderzoek)

- GGZ: De huidige cliënten van de GGZ kunnen heel verschillend reageren op de crisis en de genomen maatregelen. Bij een deel zal de crisis klachten verergeren, zeker naarmate de maatregelen langer duren. Wellicht hebben zij straks extra intensieve of langer durende zorg nodig om weer op het niveau van voor de coronacrisis te komen. Hoe langer de maatregelen gaan duren, hoe zwaarder ook de mantelzorgers van mensen met psychische problemen zullen worden belast – een groep die het ook in normale omstandigheden al zwaar heeft.
- Verpleeghuizen: Het verbod op het brengen van een bezoek aan bewoners van verpleeghuizen heeft waarschijnlijk (grote) negatieve gevolgen voor hun kwaliteit van leven (o.a. door afnemend contact met anderen en toename van eenzaamheid). Er ontstaat mogelijk een onvervulde zorgbehoefte omdat de ondersteuning door het netwerk en van vrijwilligers deels wegvalt en de dagelijkse routine wordt doorbroken (wat voor deze groep negatieve gevolgen voor het welzijn kan hebben).

Algemene bevolking

NIVEL: Hoe lang accepteren burgers diverse maatregelen om de verspreiding van het Coronavirus te beperken? (NIVEL Consumentenpanel Gezondheidszorg Meetmoment 2 (13/4 – 19/4 2020) en meetmoment 3 (27/4 – 3/5 2020))

- Het percentage van de algemene bevolking dat vindt dat algemene hygiëne maatregelen (als goed je handen wassen, hoesten niezen in de elleboog en papieren zakdoekjes gebruiken), geen handen schudden en thuis blijven bij koorts en/of milde verkoudheid zo lang als nodig is mag duren blijft onverminderd hoog op rond de 80%.
- Het percentage van de algemene bevolking dat vindt het afgelasten van bijeenkomsten en evenementen, thuis werken als dat kan en thuis blijven als iemand anders in het huishouden verkoudheidsklachten en koorts en/of benauwdheid heeft zo lang als nodig is mag duren is met respectievelijk 73%, 70% en 68% iets lager, maar blijft ook hoog.
- Het percentage van de algemene bevolking dat vindt dat maatregelen als 1,5 meter afstand houden, zo veel mogelijk binnen blijven, verbod op groepsvorming in publieke ruimten, sluiting van eet- en drinkgelegenheden en scholen en publieke locaties als musea en sportclubs zo lang als nodig is mag blijven duren is tussen 13/4 – 19/4 2020 en 27/4 – 3/5 2020 gedaald. Deze daling bedroeg 3 procentpunt voor elk van deze maatregelen, met uitzondering van de sluiting van publieke locaties waar de daling 6 procentpunt was.
- Tot slot is 31% tegen een totale lockdown en 19% tegen het sluiten van niet-noodzakelijke winkels ongeacht de duur hiervan.

Sociaal Cultureel Planbureau (SCP): Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen, beleidssignalement – Vrije tijd (Literatuuronderzoek)

- Veel burgers nemen deel aan het maatschappelijke leven en worden in de door hen gewenste deelname beperkt. Dit zet de mogelijkheden tot ontspanning, ontplooiing, ontmoeting, ondersteuning en onderscheiding onder druk.
- De oproep om zoveel mogelijk thuis te blijven en thuis te werken kan betekenen dat de vrije tijd minder 'vrij' voelt en dat alleenstaanden, mensen met een kwetsbare gezondheid en ouderen meer eenzaamheid ervaren.
- De sluiting van voorzieningen en het verbod op evenementen betekent een grote inperking van de vrijheid om de uithuizige vrije tijd naar eigen voorkeur te besteden, inclusief sport- en de kunstbeoefening. Een anderhalvemetersamenleving zal dat maar deels veranderen.
- De maatregelen hebben mogelijk ook gevolgen voor de cohesie bevorderende en verbindende functie tussen verschillende bevolkingsgroepen die wel aan de sport- en cultuursector wordt toegeschreven.
- De coronamaatregelen beperken het zinvol meedoen via vrijwilligerswerk.

Namens Nederland: Resultaten Namens Nederland. Tussenresultaten 13 mei 2020 (Enquête gestart op 15 april)

- Nederlanders zijn momenteel minder gelukkig dan in 2019, maar zijn op het moment wel aanzienlijk gelukkiger met Nederland dan in 2019. Nu is 49% van de Nederlanders gelukkig en in 2019 was dat 58%. Gelukkig met Nederland is nu 61% tegenover 37% in 2019.
- 61% Nederlanders is tevreden over hoe de overheid met de corona crisis omgaat.
- Na de crisis willen de inwoners van Nederland meer aandacht voor de zorgsector, werkgelegenheid, klimaat en leefomgeving en het onderwijs.
- Daarnaast steunen ze een breed pakket aan maatregelen die de economie weer op gang moeten helpen. Vooral de hulp aan het midden- en kleinbedrijf en mensen met een tijdelijk dienstverband vinden ze belangrijk.
- Vooral nog een relatief klein deel van de bevolking (12%) maakt zich zorgen om zijn baan.
- 72% van de Nederlanders wil een versoepeling van de lockdown, met aanvullende maatregelen zoals het dragen van mondkapjes, als dat een redelijk economisch herstel oplevert.
- 43% van de Nederlanders heeft de laatste tijd negatieve emoties, zoals zich bezorgd, gestrest, bedroefd, boos of bang voelen.
- Over het gebruik van apps vindt 32% van de Nederlanders dat apps meer moeten worden ingezet om het virus op te sporen.

Technische Universiteit Delft: Duivelse dilemma's ten tijde van COVID-19: Een empirisch onderzoek naar de voorkeuren van Nederlanders voor versoepeling van de intelligente lockdown (Keuze-experiment)

- De gemiddelde Nederlander heeft oog voor zowel de directe (fysieke) zorg-gerelateerde effecten van beleid inclusief de werkdruk in de zorgsector, alsmede voor de indirecte impact op mentale gezondheid, economie, onderwijs en de persoonlijke financiële situatie.

- Het vermijden van sterfgevallen en het beperken van de werkdruk in de zorg spelen een dominante rol in de afwegingen van Nederlanders.
- Mensen zijn toch bereid om een toename van sterfgevallen te accepteren als daar een aanzienlijke vermindering van negatieve indirecte effecten op geestelijke gezondheid, economie, onderwijs en de persoonlijke financiële situatie tegenover staat.
Per vermeden corona-gerelateerd sterfgeval is de gemiddelde respondent bereid om een toename te accepteren van (afgerond op hele personen) 10 personen met lichamelijke problemen, of 15 personen met psychische problemen, of 18 kinderen met onderwijsachterstand of 77 huishoudens met langdurige (> 3 jaar) forse inkomensachteruitgang (> 15% netto inkomen).
- De gemiddelde Nederlander accepteert een bedrag van 2,03 miljoen euro per vermeden sterfgeval. Dit ligt in lijn met de in Nederland en binnen de OECD gangbare waarden.
- Een maatregel zal in het algemeen meerdere negatieve indirecte effecten hebben, die opgeteld ook zwaarwegend (kunnen) zijn. De resultaten stellen beleidsmakers in staat om per combinatie van beleidseffecten te bepalen of de netto-waardering in de samenleving positief of negatief is.
- In algemene zin sluiten de resultaten aan bij het momenteel gevoerde beleid, waarin nadruk ligt op het redden van mensenlevens en het beschermen van de zorg, maar er tegelijkertijd aandacht is voor de overige, indirecte effecten van lockdown.

Algemene opmerkingen

Deze eerste rapportage omvat een samenvatting van de resultaten. In de volgende rapportages wordt ook aandacht besteed aan een duiding van de resultaten.

De tweede rapportage is gepland voor 29 mei 2020.

Deze rapportage is opgesteld door:

(10)(2e) (10)(2e), (10)(2e) (10)(2e); (10)(2e) (coördinatie)

RIVM Centrum Gezondheid en Maatschappij